

Miroslav Pera:

KUGA U SPLITU 1526—1527.

Kuga, najstrašnja od svih karantenskih bolesti pohodila je u prošlosti više puta naše krajeve. Strahote njenog haranja ne dađu se shvatiti danas kada se čovječanstvo uspješno brani od epidemija, ali u srednjem vijeku, pa i u novom, sve donedavna, čovječanstvo je bilo nemoćno. Kuga je ostavljala za sobom očaj i pustoš. Cijela mjesta znala su joj podleći, ili bi broj preživjelih spao na minimum. Preživjeli bi samo oni najotporniji, što današnja medicina tumači imunizacijom.

Jedna takva epidemija kuge poharala je Dalmaciju 1536—1527. Prema mletačkim podacima o haranjima te kuge, koje citira dr Grga Novak u svojoj Povijesti Splita, Knjiga druga, str. 65 (Split 1961), u Splitu je tada pomrlo od kuge 6.000 ljudi, a izgorjelo 250 kuća. Split jej još 1525., tj. godinu dana prije haranja kuge, brojio oko 9.000 stanovnika. Prema tomu kuga je kroz 1526—1527. godinu pomorila oko dvije trećine Splitskana. Sličan a možda i veći pomor bio je u Dubrovniku, a i u drugim mjestima.

Splitski učitelj Jakov Gaudenzio zvani Abako ostavio nam je suhe ali u svojoj jednostavnosti potresne podatke o toj kugi koja je pomorila i cijelu njegovu obitelj. Jakov Gaudenzio je dobio nadimak Abako jer je kao učitelj, uz ostalo, učio djecu i abak, tj. matematiku. Umro je u Splitu 23. veljače 1554. godine. O svim znatnijim događajima u Splitu i u svojoj obitelji vodio je dnevnik. Taj njegov dnevnik prepisao je 1755. godine redovnik Ivan Cetinčić iz K. Novoga kod Trogira iz neke knjige zvane »Giornale«, tj. Dnevnik, koju su vodili redovnici Sv. Filipa Nerija u Splitu. Janko Pera pronašao je u Arhivu trogirskog Kaptola taj Cetinčićev prepis, pa ga je objavila Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu u 45. knjizi Starina, Zagreb 1955. godine, na str. 281. pod naslovom »Fragmenti dnevnika«.

Kao što se vidi iz stila samog dnevnika ni sam Abako nije znao da li će preživjeti bolest, pa suhoparno zapisivanje smrti njegovih bližnjih ima i značaj njegove oporuke jer prigodom zapisivanja smrti određuje i mise ili molitve koje se imaju izreći za pokojnike. Dnevnik je pisan

na tadašnjem mletačko-splitskom dijalektu, a tako je objavljen i u Starinama. Ovdje se donosi njegov doslovni prijevod, koji više od svih drugih opisa zorno prikazuje strahote haranja kuge u samoj jednoj splitskoj obitelji.

Evo tog prijevoda:

»Spomen na članove naše rodbine, koji su pomrli u vrijeme kuge: a to zato da ne budu zaboravljeni: pa neka naši bližnji i naša djeca budu spomenuti barem jednom misom godišnje svaki, a to radi njihove ljubavi jer smo obvezani i dužni da im učinimo dobro.

Umrle su od kuge Bica, moja žena i majka moje žene i sestra gosp. Pavla Karkočevića dana 11. studenoga 1526. u znaku Venere. Jedna misa za njihovu dušu.

Umrle je od kuge moja šurjakinja Magdalena od 10 godina dana 20. prosinca u znaku Marsa. Tri očenaša i tri Zdrave Marije za njenu dušu.

Umro je od kuge moj šurjak Nikola od 26 godina dana 14. prosinca: jedna misa za njegovu dušu.

Umrle je od kuge moja šurjakinja Jakobina od 23 godine dana 20. prosinca u znaku Zodijaka: deset misa za njenu dušu.

Umro je od kuge moj šurjak Petar od 23 godine dana 14. prosinca: jedna misa za njegovu dušu.

Umrle je od kuge moja majka Ljubica danas 23. siječnja 1527: deset misa za njenu dušu.

Umrle je od kuge moja šurjakinja Margarita od 20 godina dana 18. ožujka 1527: jedna misa za njenu dušu.

Umrle je od kuge moja sestra Dujica od 16 godina dana 27. ožujka 1527: jedna misa za njenu dušu.

Umrle je od kuge moja kći Lukrecija od 2 godine dana 29. travnja na Uskrs u znaku Mjeseca.

Umro je od kuge moj sin Duje od 7 godina u znaku Mjeseca.

Umro je od kuge moj sin Jerolim od 12 godina, dana 24. ožujka u znaku Venere: neka Bog dade mir njegovoj duši i jedna misa za njegovu dušu«.

Stravična je ova kronika. Za vrijeme od nepunih šest mjeseci splitski učitelj Abako izgubio je trinaest najbližih osoba, a među njima majku, ženu i troje djece. Kuga je, prema gornjim podacima, počela moriti u Abakovoj rodbini u jesen 1526. godine, nastavila je kroz zimu, a prestala u proljeće 1527. godine. Tako je po svoj prilici bilo vrijeme haranja kuge i u cijelome Splitu. Izgleda da je Abaka najviše potresla smrt njegove djece, pa je tako zaboravio zapisati datum smrti sina Duje, a datum smrti sina Jerolima izgleda da je zapisano naknadno jer je datum smrti (24. ožujka) zapisan iza datuma smrti kćeri Lukrecije (29. travnja). Također je i datum smrti šurjaka Petra zapisao iza datuma smrti šurjakinje Jakobine, koja je umrla prije njega. Vjerojatno je i on sam u vrijeme smrti svoje djece pobolijevao i preživljavao tešku psihičku krizu.

Interesantno je da je kod nekih pokojnika zapisao i zodiacalne znakove vremena njihove smrti, što svakako treba pripisati ondašnjem prznovjerju. Izgleda da je glavnim uzročnicima smrti smatrao znakove (konstelacije) Venere, Marsa i Mjeseca jer ostale zodiacalne znakove nije zapisivao.

Prema podacima iz istoga dnevnika učitelj Abako je ne samo preživio epidemiju kuge 1526—1527. godine, nego se i ponovo oženio i s drugom ženom imao djece. Umro je, kako je spomenuto, dana 23. veljače 1554. godine, a to je u istome dnevniku vjerojatno zapisao njegov nasljednik na splitskoj učiteljskoj katedri.

Evo što je o Abakovoj smrti zapisao njegov nasljednik:

»Spomenuti pisac, koji se je zabavljao (sic!) da zapisuje dane u kojima su njegovi prijatelji i rodbina prelazili iz ovoga života u uspomenu budućih (ad futurorum memoriam), koji se je, dok je živio (dum erat in humanis), zvao gospodin Jakov Gaudenzio rečeni Abako, i koji je, a tako je htio Najviši Pokretač (il Sumo Motor), prešao iz ovoga svijeta u petak u dva sata dana 23. mjeseca veljače 1554, dan prije sv. Mateja, dana kada je bio ne malim plaćem cijeloga ovoga grada sahranjen pred vratima Sv. Duje u ovome grobu, na kojemu je upisano njegovo ime i prezime, kao što se jasno vidi, a neka mu Bog dade vječni život.«

Osim gornjih stravičnih podataka o kugi, u spomenutom dnevniku ima i drugih interesantnih podataka, kao npr. o svakodnevnom životu, cijenama, troškovima, o borbi s Turcima itd., iz kojih podataka jasno proizlazi kako je težak i mukotrpan bio život Splitsana u šesnaestom stoljeću.

